

**LEONARD AMBRÓZ & MARIANNA LÁZNIČKOVÁ:  
NAJSTARŠIE CHRÁNENÉ ÚZEMIA NA SLOVENSKU**

Vydalo Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva na Slovensku, Liptovský  
Mikuláš, 2017, 188 s., ISBN 978-80-89933-00-6.

**LEONARD AMBRÓZ & MARIANNA LÁZNIČKOVÁ:  
THE OLDEST PROTECTED AREAS IN SLOVAKIA**

Peter URBAN

Katedra biológie a ekológie, Fakulta prírodných vied UMB, Tajovského 40, 974 01 Banská Bystrica; email:  
Peter.Urban@umb.sk, urbanlutra@gmail.com



**Abstract**

A new book, published by the Slovak Museum of Nature Protection and Speleology in Liptovský Mikuláš (since 2002 has been responsible for the State Inventory of Specially Protected Parts of Nature and Landscape) summarizes the historical development and discusses the past and current case of protected areas in Slovakia to the establishment of the first Slovak national park (the Tatra National Park in 1948). The book evaluates biodiversity inventory data and institutional development for protected areas.

Chránené územia predstavujú aj v súčasnom, meniacom sa svete, významný nástroj starostlivosti (manažmentu) o prírodné i krajinné dedičstvo. Spoločne s ďalšími tromi fázami ochrany spoločenstiev (s ich účinnou správou a údržbou, ochranárskymi opatreniami mimo chránených území i obnovou spoločenstiev v poškodených biotopoch) sú (mali by byť) najúčinnjšou, efektívnou a perspektívnou metódou zachovania biologickej diverzity (územná ochrana prírody patrí napríklad k hlavným nástrojom Európskej stratégie na ochranu biodiverzity do roku 2020). Ich genéza odráža nielen aktivity reagujúce na zvyšujúcu sa intenzitu a rozsah ľudských zásahov do prírody, ale aj dynamiku, zmien a posunov paradigiem ochranárskych aktivít a ich mnohostrannosti.

Aj preto (či sa nám to páči alebo nie) je mimoriadne dôležité poznanie histórie ochrany prírody, vrátane zriaďovania chránených území, ktoré prešli pozoruhodným vývojom.

Koncom roku 2017 vydalo Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva v Liptovskom Mikuláši dôstojnú reprezentatívnu farebnú publikáciu, ktorá na 188 stranách

formátu A4, približuje chránené územia, vyhlásené na území súčasného Slovenska orgánmi štátnej správy do vzniku nášho prvého národného parku (TANAP-u, zriadeného v roku 1948, s účinnosťou od 1. januára 1949). Jej vydanie podporil Environmentálny fond MŽP SR.

Autorsky ju pripravili Mgr. Leonard Ambróz a Mgr. Marianna Lázničková, za odbornej spolupráce RNDr. Daniela Kollára, CSc., Mgr. Juraja Kucharíka, doc. RNDr. Jána Laciku, CSc. a Mgr. Klimenta Ondrejku.

V úvode (nesúcom rovnaký názov ako celá publikácia) uvádzajú autori geografické a časové vymedzenie prezentovaných najstarších chránených území na Slovensku a zdroje ich údajov. V ďalších 20 kapitolách konkrétne opisujú kamzičie rezervácie vo Vysokých Tatrách z roku 1923, krasové oblasti Slovenska a Kamenné more, 19 najstarších prírodných rezervácií (Príboj, Ponickú dúbravu, Szabóovu skalú, Badínsky a Dobročský prales, Dreveník, Jasovskú jaskyňu, Dranec, Babiu horu, Kotlový žľab, Kašivárovú, Zborovský hradný vrch, Demänovskú a Jánsku dolinu, Ostrov kormoránov, Súľovské skaly, Prielom Dunajca, Slanský hradný vrch a Kamenné more) a Tatranský národný park. Pri každom chránenom území sú charakterizované jeho prírodné pomery a história ochrany prírody, ktorá sa nezameriava len na ich zriadenie a existenciu do roku 1948, ale zachytáva celý historický vývoj ich ochrany až po súčasnosť. Bohaté textové informácie, obsahujúce aj najnovšie výsledky archívnych bádání, sú doplnené bohatou obrazovou dokumentáciou. V publikácii sa nachádza takmer 300 obrázkov (farebných i čiernobielych fotografií, máp, náčrtov, schém, kópií listín, faksimílií a inej dokumentácie) približujúcich konkrétne chránené územia, ich živú i neživú prírodu, osobnosti, podieľajúce sa na ich vzniku, či významné publikácie a periodiká. Leonard Ambróz je tiež autorom väčšiny fotografií, pričom sú v nej vhodne využité aj zábery ďalších renomovaných fotografov Slovenska a jeho prírody.

Autori textovej časti „in medias res“ uvádzajú metodologické fakty a konkrétne chránené územia. Napriek tomu, že publikácia je určená najmä ochrancom prírody, ktorí problematiku územnej ochrany prírody veľmi dobre ovládajú (mali by ju ovládať), chýba v nej aspoň stručný úvod o tom, čo sú vlastne chránené územia (napr. DUDLEY 2008, DAY et al. 2012, STOLTON et al. 2013), vrátane dôvodov ich zriaďovania (hodnôt a úžitkov daných území). Dôležité by bolo tiež upozornenie, že aj náš národný systém chránených území sa vyvíjal podľa konkrétnej spoločensko-politickej situácie a preto aj napriek snahám neboli naše chránené územia vytvorené reprezentatívne a mnohé z nich, žiaľ, dodnes nie sú efektívne udržiavané a riadené.

Hoci ide o pohľad do minulosti, autori zároveň veľmi správne a logicky uvádzajú aj súčasný status daných území. Preto by zrejme tiež nebola na škodu stručná informácia

o posune v chápaní chránených území od ich striktnej ochrany k širšiemu praktickému a koncepčnému prístupu (napr. ŠVAJDA & SABO 2013), vrátane stručnej charakteristiky ich rôzneho členenia. Na Slovensku môže mať človek, ktorý nie je celkom znalý danej problematiky, minimálne chaos v tom, čo sú územia našej, tzv. národnej sústavy a ich zóny, územia európskej sústavy Natura 2000 a územia chápané v zmysle kritérií IUCN (mnohé z našich chránených území síce požívajú rovnaké medzinárodné označenie ich kategórie, avšak dané kritériá nespĺňajú), vrátane ich vzájomného prekrývania sa.

Ostatné drobné chybičky (ktoré vonkoncom neznižujú úroveň knihy) ani nestoja za uvedenie. Niektoré z nich si však dovoľím spomenúť kvôli tomu, aby sa s nimi autori vysporiadali v prípadnom druhom vydaní publikácie, ktoré vzhľadom na jej obsah, rozsah, kvalitu spracovania i pomerne nízky, tisíc kusový náklad, predpokladám. Ide napríklad o nejednotné používanie staršieho a aktuálneho vedeckého menoslovja obojživelníkov a plazov (pri niektorých územiach je použité staršie, napr. na s. 48 *Triturus montandoni*, *Bufo viridis*; pri iných územiach novšie, napr. na s. 116 *Lissotriton montandoni*, *Ichthyosaura alpestris*, *Zootoca vivipara*; prípadne sú použité oboje, napr. na s. 85 je mlok karpatský nazvaný jeho novým vedeckým menom *Lissotriton montandoni*, mlok karpatský starším vedeckým menom *Triturus alpestris*; na s. 40 sú pri jašterici múrovej použité obe mená *Podarcis/Lacerta muralis* a pod.). Podobne autori raz uvádzajú vysadenie tatranských kamzíkov do Nízkych Tatier ako introdukciu (s. 20), potom ako reintrodukciu (s. 116), pričom ide o reštitúciu, resp. repatriáciu. Na s. 122 je nesprávne pomenovanie podkôrneho hmyzu bohemizmom (na Slovensku, bohužiaľ, hodne používaným najmä v lesníckych kruhoch) „kôrovec“.

Radenie bibliografických odkazov v ich zozname (s. 184 – 186) je v abecednom poradí, ale viaceré publikácie jedného autora nie sú radené chronologicky podľa rokov ich vydania. Tlačiarenský škriatok má zrejme na svedomí drobné preklepy v literatúre (namiesto znaku „y“ je „.“) v tomto zozname.

Starostlivo a prehľadne spracovaná publikácia „Najstaršie chránené územia na Slovensku“ je príjemným prekvapením a vydareným i záslužným edičným počinom organizácie, ktorá od roku 2002 vedie štátny zoznam osobitne chránených častí prírody a krajiny. Pretože zosumarizovať množstvo (pre mnohých čitateľov „nezáživných“, no dôležitých) faktografických údajov a archiválií do logicky zostavenej, zrozumiteľnej a veľmi dobre čítavej podoby, vhodne, lež triezvo doplnenej obrazovými prílohami, je mimoriadne náročné. Vyžaduje si to nielen získanie obrovského množstva informácií, ale najmä ich precízne spracovanie a výber, poznanie i chápanie súvislostí, či určitý nadhľad. Autori sa tejto neľahkej úlohy zhostili viac než veľmi dobre. Výsledkom je preto potrebná, zaujímavá,

poučná a príťažlivá publikácia, ktorej hlavná sila spočíva v pútavo podanom množstve logicky zoradených informácií tak, že pôsobí príjemne a osviežujúco.

Preto by celkom určite nemala chýbať v knižniciach ľudí, ktorí sa venujú a zaujímajú o ochranu prírody a sú zvedaví na jej históriu, pričom by sa mala stať povinným čítaním pre jej všetkých profesionálnych ochrancov. Aj s kolegami z iných univerzít ju určite využijeme pri viacerých predmetoch z balíka ochranárskej biológie, pretože našim študentom (a samozrejme nielen im) ju môžeme bezvýhradne odporučiť ako vhodný doplnkový študijný materiál.

### **Literatúra**

- DAY J., DUDLEY N., HOCKINGS M., HOLMES G., LAFFOLEY D., STOLTON S. & WELLS S. 2012: Guidelines for applying the IUCN Protected Area Management Categories to Marine Protected Areas. Gland, Switzerland: IUCN, 36 pp.
- DUDLEY N. (ed.) 2008: Guidelines for Applying Protected Area Management Categories. Gland, Switzerland: IUCN. x + 86 pp.
- STOLTON S., SHADIE P. & DUDLEY N. 2013: IUCN WCPA Best Practice Guidance on Recognising Protected Areas and Assigning Management Categories and Governance Types, Best Practice Protected Area Guidelines Series No. 21, Gland, Switzerland: IUCN, 31 pp.
- ŠVAJDA J. & SABO P. 2013: Manažment chránených území. Banská Bystrica: Fakulta prírodných vied UMB, Banská Bystrica, 126 pp.